

Pensometrs

Pārskats par strādājošo gatavību pensijai

FEBRUĀRIS 2015

Kopsavilkums

- Latvijas iedzīvotāju gatavība pensijai viszemākā starp Baltijas valstu iedzīvotājiem – Pensometra vērtība tikai 2.9 punkti no maksimāli iespējamajiem 10 punktiem.
- Par pensiju domā un pensijas gadiem gatavojas mazāk nekā viena trešdaļa Latvijas strādājošo.
- 43% Latvijas strādājošo var būt pakļauti nabadzības riskam nākotnē.
- Zināšanas par pensijas sistēmu vislabākās Lietuvā, Latvijā izpratne par pensiju veidošanos un tās lielumu ir vismazākā starp Baltijas valstīm.
- Latvijā ir viszemākā uzticēšanās pensiju sistēmas ilgtspējai un valsts spējai nodrošināt pietiekami lielu pensiju.
- Baltijas valstīs vairāk nekā puse strādājošo uzskata, ka viņu finansiālā situācija vecumdienās nebūs labāka nekā šodienas pensionāriem.
- Daļa strādājošo pieļauj, ka viņiem būs citas alternatīvas ienākumu palielināšanai vecumdienās, tomēr tikai neliels skaits aktīvi rīkojas, lai nodrošinātu lielākus ienākumus.
- Procentuāli vismazāk pensijas uzkrājumu veidotāju ir Latvijā, turklāt Latvijā visvairāk ir arī tādu iedzīvotāju, kas nekad nav krājuši un arī neplāno krāt naudu savām vecumdienām.

Edmunds Rudzītis

SEB banka, sociālekonomikas eksperts
Tālrunis: 67215933
edmunds.rudzitis@seb.lv

Santa Porīņa-Palsāne

SEB Trygg Liv Holding AB Rīgas filiāle
Tālrunis: 67215974
santa.porina-palsane@seb.lv

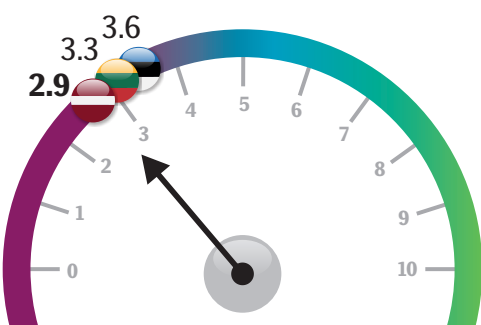
Arnīs Sauka

SSE Rīga, Ilgtspējīga biznesa centra direktors
arnis.sauka@sse.riga.edu

Vairums Baltijas valstu iedzīvotāju nav gatavi pensijas gadiem

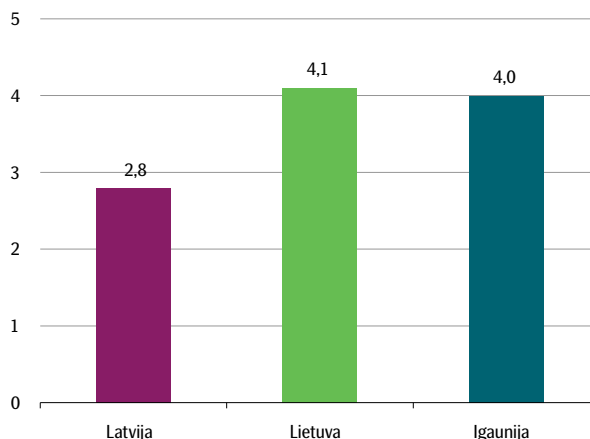
Pensometra pētījums atklāj, ka Baltijas valstu iedzīvotāju gatavība pensijas gadiem kopumā vērtējama kā zema. Arī pensiju jautājumos Igaunija ir priekšā pārējām Baltijas valstīm – Igaunijā Pensometra (rādītāja, kas raksturo strādājošo gatavību pensijas gadiem) vērtība bija vislielākā starp Baltijas valstīm, sasniedzot 3.6 punktus no 10 maksimāli iespējamajiem. Šis rezultāts gan liecina, ka Igaunijas iedzīvotāju gatavība pensijai tomēr uzskatāma kā vāja, jo rādītāja vērtība atrodas zem vidējā līmeņa. Savukārt Lietuvā un Latvijā rezultāti ir vēl sliktāki nekā Igaunijā. Pensometra vērtība Lietuvā bija 3.3 punkti, savukārt Latvijā – tikai 2.9 punkti. Tādējādi Latvijā strādājošo gatavība pensijai ir viszemākā starp Baltijas valstu iedzīvotājiem.

Pensometra vērtība veidojas no četrus apakšindeksu jeb rādītāju (zināšanu, uzticības, rīcības un pārliecības) vērtībām. Aplūkojot pētījuma rezultātus, redzams, ka pēc zināšanām par pensiju veidošanos pirmajā vietā starp Baltijas valstīm ir Lietuva, jo Lietuvas iedzīvotāji ieguvuši 4.1 punktu no maksimāli iespējamajiem 10 punktiem. Tas varētu būt saistīts ar neseno pensiju sistēmas reformu Lietuvā un tai sekojošo informatīvo kampaņu, kas sekmējis šīs izpratnes palielināšanos. Neskatoties uz to, zināšanas par pensijām vēl joprojām nav pietiekamas, jo divas trešdaļas Lietuvas strādājošo nezina, cik liela daļa no viņu ienākumiem tiek novirzīta pensiju 1. un 2. līmenī, un cik potenciāli liela varētu būt viņu pensija, sasniedzot pensijas vecumu. Igaunija ar 4.0 punktu lielu Pensometra zināšanu rādītāju tikai mazliet atpaliek no Lietuvas. Lai gan zināšanas par pensiju sistēmu Igaunijā ir vēl mazākam skaitam strādājošo nekā Lietuvā, tomēr individuālā līmenī procentuāli vairāk Igaunijas iedzīvotāju seko līdzīgiem ieguldījumiem pensiju 2. līmenī. Savukārt Latvijā izpratne par pensiju veidošanos un tās lielumu ir vismazākā starp Baltijas valstīm – tikai 2.8 punkti. Tas varētu būt saistīts ar to, ka iedzīvotājiem pensiju 2. līmenis bieži vien neasociējas ar uzkrājumiem viņu personīgajā pensijas kontā (šie uzkrājumi nav mantojami), tāpat arī iespējas sekot līdzīgiem uzkrājumiem pensiju 2. līmenī ir diezgan ierobežotas, līdz ar to interese un zināšanas par pensiju sistēmu ir vājas.

Zināšanas

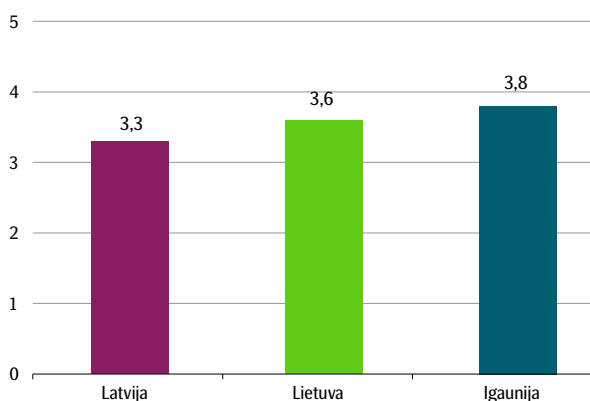
kā veidojas pensija un cik tā būs liela (punkti no max.10)

Pārējo trīs apakšindeksu (uzticības, rīcības un pārliecības) vērtības vislielākās ir Igaunijā, apsteidzot Lietuvu un Latviju. Igaunijas iedzīvotāji nedaudz vairāk nekā pārējo Baltijas valstu iedzīvotāju uzticas esošajai pensiju sistēmai, šīs sistēmas un savām iespējām nodrošināt pietiekami lielus naudas līdzekļus pensijas vecumā. Uzticības rādītāja vērtība Igaunijā sasniedza 3.8 punktus, savukārt Lietuvā un Latvijā – attiecīgi 3.6 un 3.3 punktus. Aptaujas dati rāda, ka Latvijā ir viszemākā uzticēšanās pensiju sistēmas ilgtspējai un strādājošie diezgan skeptiski vērtē valsts spēju nodrošināt viņiem pietiekami lielu pensiju vecumdienās. Pārējās Baltijas valstīs strādājošo ticība pensiju sistēmai un valsts pensijai ir nedaudz lielāka nekā Latvijā, tomēr kopumā tā arī vērtējama kā zema. Šo uzticēšanos valsts pensijai lielā mērā ietekmē demogrāfiskie procesi, kas nākotnē būtiski ietekmēs pensiju sistēmu, tādējādi iedzīvotājiem ir diezgan skeptisks noskaņojums attiecībā uz valsts spējām nodrošināt pietiekami lielas pensijas nākotnes pensionāriem. Savām spējām iedzīvotāji tic vairāk nekā valstij. Igaunijā pat vairāk nekā puse strādājošo ir pārliecināti, ka viņi paši spēs sev nodrošināt ienākumus pensijas vecumā.

Uzticība

esošajai pensiju sistēmai un savām iespējām (punkti no max.10)

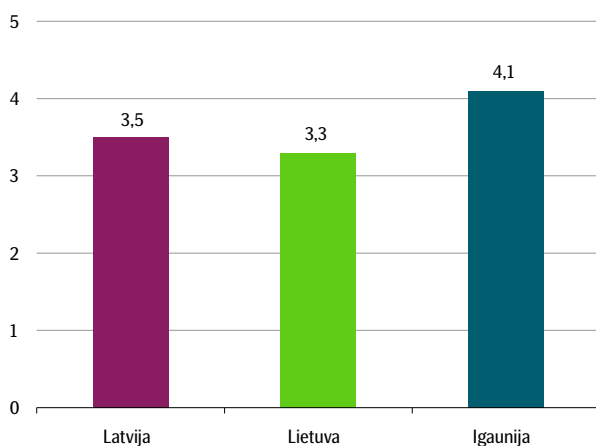
Arī pārlicība par pietiekamiem ienākumiem pensijas vecumā un iespējām nodoties atpūtai vecumdienās visaugstākā ir Igaunijā, pārlicības apakšindeksa vērtībai sasniedzot 4.1 punktu. Latvijas iedzīvotāji pēc pārlicības rādītāja (3.5 punkti) apsteidz lietuviešus, kur skatījums attiecībā uz saviem pensijas gadiem ir visnegatīvākais un pārlicība par ienākumiem pensijā ir vismazākā salīdzinājumā ar pārējo Baltijas valstu iedzīvotājiem (3.3 punkti).

26% strādājošo Igaunijas iedzīvotāju puda pārlicību, ka viņu rīcībā pensijas vecumā būs pietiekami daudz naudas līdzekļu. Latvijā un Lietuvā tik pozitīvs skatījums attiecībā uz ienākumiem nākotnē ir mazāk nekā piektdaļai jeb 18% strādājošo. Visās Baltijas valstīs vairāk nekā puse strādājošo uzskata, ka viņu finansiālā situācija vecumdienās nebūs būtiski labāka par to, kāda tā ir šodienas pensionāriem.

Nenoliedzami, ka Igaunijā algu līmenis ir augstāks nekā pārējās Baltijas valstīs, līdz ar to arī sagaidāmās pensijas lielums varētu būt lielāks nekā Latvijā un Lietuvā. Turklāt augstāks ienākumu līmenis sniedz lielākas iespējas vairot šo pārlicību, jo procentuāli mazāk līdzekļu ir jānovirza pirmās nepieciešamības precēm, vairāk naudas līdzekļu paliek pēc rēķinu nomaksas un tos var novirzīt uzkrājumiem, tajā skaitā, uzkrājumiem pensijai.

Pārlicība

par pietiekamiem ienākumiem pensijas vecumā (punkti no max.10)

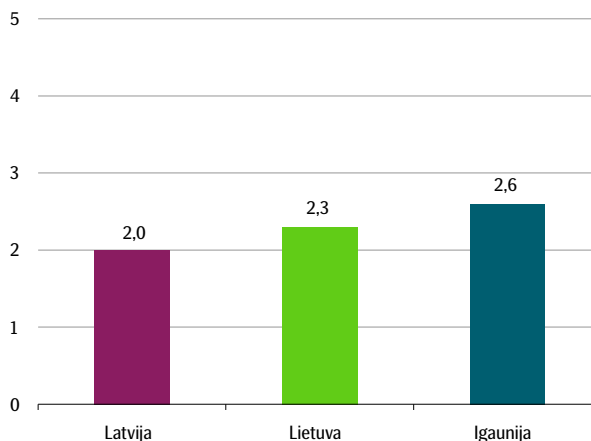
Ienākumu līmenis var ietekmēt strādājošo pārlicību par pietiekamu finansiālo nodrošinājumu vecumdienās, tomēr šai pārlicībai par ienākumu pietiekamību pensijas gados būtu jāizpaužas arī iedzīvotāju šodienas rīcībā. Ja aplūko strādājošo atbildes uz jautājumiem par viņu rīcību, kas vērsta uz pārtikušu vecumdienu nodrošināšanu, var secināt, ka visās trijās Baltijas valstu salīdzinoši neliels skaits iedzīvotāju darbības vecumā aktīvi rīkojas, lai nodrošinātu lielākus ienākumus vecumdienām. Pensometra rīcības apakšindeksa vērtība ir mazāka nekā pārējo trīs apakšindeksu (zināšanu, uzticības un pārlicības) vērtības, kas liecina par to, ka iedzīvotāji aktīvi nerīkojas un nedomā par savu nākotni. Rīcības apakšindeksa vērtība Igaunijā sasniedza 2.6 punktus, savukārt Lietuvā un Latvijā – attiecīgi 2.3 un 2.0 punktus. Šādi rezultāti ļauj apgalvot to, ka masveidīgi tiek pieņemta

„strausa politika”, it īpaši tas attiecināms uz Latvijas iedzīvotājiem.

Aptaujas dati rāda, ka Baltijas valstīs procentuāli visvairāk Lietuvas iedzīvotāju (39% no strādājošajiem) krāj savai pensijai. Procentuāli vismazāk pensijas uzkrājumu veidotāju – tikai 18% – ir Latvijā. Tāpat Latvijā visvairāk ir arī tādu iedzīvotāju, kas nekad nav krājuši un arī neplāno krāt naudu savām vecumdienām – šādi atbildēja 23% nodarbināto iedzīvotāju. Igaunijā pensijas uzkrājumu veidotāju skaits ir lielāks nekā Latvijā un mazāks nekā Latvijā. Naudas līdzekļus vecumdienām šobrīd uzkrāj 27% strādājošo, savukārt apņemšanās veidot pensijas uzkrājumus ir krietni lielākam skaitam iedzīvotāju, bet daļa no viņiem vēl nav sākuši pensijas uzkrājumu veidošanu. No Baltijas valstīm tieši Igaunijā ir vismazāk tādu iedzīvotāju, kuri atbildēja, ka vispār neplāno krāt vecumdienām. Galvenais iemesls, kādēļ iedzīvotāji nekrāj pensijai, ir pārāk mazie ienākumi – visās trijās Baltijas valstīs vairāk nekā puse respondentu no tiem strādājošajiem, kuri nekrāj pensijai, kā iemeslu minēja, ka viņiem nav naudas pensiju uzkrājumu veikšanai. Ienākumu līmenis ir būtisks faktors, kas ietekmē uzkrājumu veidošanu – jo lielāki ienākumi, jo lielākas iespējas uzkrāt. Iedzīvotājiem gan ir izveidojies maldīgs priekšstats, ka krāt var tikai bagāti cilvēki. Liela daļa iedzīvotāju uzskata, ka viņu ienākumiem jābūt ievērojami lielākiem, lai viņi varētu sākt uzkrāt naudu savām vecumdienām.

Rīcība

lai palielinātu savus ienākumus pensijas vecumā (punkti no max.10)

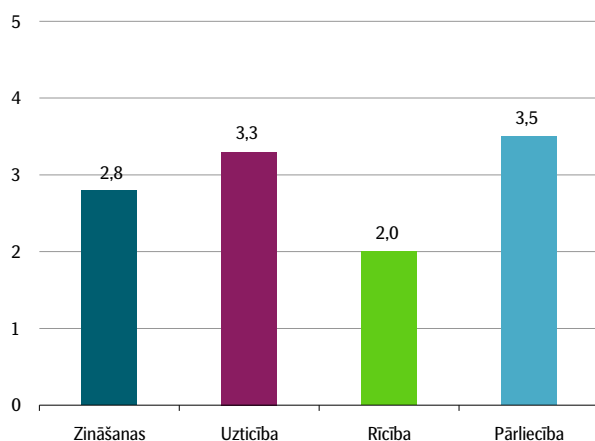
Tāpat jāatzīmē, ka daļa strādājošo uzskata, ka papildus pensijai viņiem būs arī citas alternatīvas, kas ļaus palielināt ienākumus vecumdienās. Visvairāk tādu ir Igaunijā – 47% strādājošo. Tomēr aptaujas dati liek secināt, ka šīs alternatīvas lielā mērā ir atkarīgas no ārējiem faktoriem, nevis paša cilvēka konkrēta plāna savu vecumdienu nodrošināšanai, jo kā populārākā alternatīva ienākumu palielināšanai tiek minēta strādāšana pensijas vecumā. Šādas, potenciāli iespējamās alternatīvas, ir viens no iemesliem, kādēļ vairumam Igaunijas iedzīvotāju ir viedoklis, ka viņi paši spēs nodrošināt pietiekamus ienākumus vecumdienās. Turklāt strādāšana vecumdienās ir pretrunā ar iedzīvotāju gaidām, ka viņi varēs vairāk atpūsties un baudīt dzīvi vecumdienās.

Latvijā gatavība pensijai – kritiski zema, rīcība neapmierinoša

Latvijas strādājošie ir mazāk gatavi pensijai nekā iedzīvotāji pārējās Baltijas valstīs, turklāt Pensometra zināšanu un rīcību apakšindeksu rezultāti liecina par diezgan vāju izpratni par pensiju sistēmu un mazu interesi par savu pensiju, kā arī ļoti pasīvu rīcību attiecībā uz vecumdienu nodrošināšanu. Ņemot vērā Pensometra pētījuma rezultātus, var secināt, ka par pensiju domā un pensijas gadiem gatavojas mazāk nekā viena trešdaļa Latvijas strādājošo.

Pensometrs

Latvijas strādājošo gatavība pensijai (punkti no max. 10)

Latvijā uzticība valsts pensiju sistēmai kopumā nav liela, turklāt liela daļa nodarbināto iedzīvotāju neuzskata pensiju sistēmu par godīgu attiecībā pret viņiem. Lai arī vairums iedzīvotāju īpaši nav interesējušies par savas personīgās pensijas apmēriem un nezina, cik procentuāli no viņu

ienākumiem tiek novirzīts pensiju sistēmas 1.un 2.līmenī, tomēr viņiem nav pārspīlētu gaidu attiecībā uz lielu pensiju nākotnē. Strādājošie aptuveni zina, ko nākotnē var sagaidīt no valsts, un lielākā daļa aptaujas dalībnieku uzskata, ka valsts nespēs nodrošināt pietiekamu lielu pensiju viņiem. Iedzīvotāji gan mazliet pārvērtē iespējamo valsts pensijas apmēru nākotnē attiecībā pret saviem pašreizējiem ienākumiem, sagaidot nedaudz lielāku pensiju nekā tā varētu būt saskaņā ar šībrīža prognozēm.

Aptaujas dati liecina, ka iedzīvotāji vairāk paļaujas uz saviem spēkiem nekā uz valsts nodrošināto pensiju – tikai trešdaļa strādājošo pauda uzskatu, ka viņiem nebūs iespēju nodrošināt sev pietiekamus ienākumus nākotnē. Pārējie respondenti lielākā vai mazākā mērā piekrīt viedoklim, ka spēs nodrošināt sev ienākumus vecumdienās. Turklāt strādājošo vēlmes ir saņemt daudz lielākus ienākumus vecumdienās nekā spēj nodrošināt pensiju sistēmas 1.un 2.līmenis. Vairums strādājošo vēlētos, lai līdz ar aiziešanu pensijā viņu ienākumi un dzīves līmenis nekristos, tomēr vēlmes ir pretrunā ar rīcību. Iedzīvotāji dara ļoti maz vai pat nedara neko, lai šos ienākumus vecumdienās nodrošinātu. No aptaujas datiem var secināt, ka vispopulārākā alternatīva, kā nodrošināt lielākus ienākumus, ir strādāt vecumdienās, kas gan lielā mērā ir atkarīga no situācijas darba tirgū un citiem faktoriem. Kā ienākumu palielināšanas alternatīvas tiek minētas arī pašu vai darba devēju maksājumi pensiju fondos. Te gan jāsaprot, ka uz šiem ienākumu avotiem plāno paļauties krietni vien lielāks skaits strādājošo salīdzinājumā ar to nodarbināto skaitu, kuri šādus uzkrājumus veido. Šobrīd darba devēji pensiju uzkrājumus pensiju 3. līmenī veido tikai 6% strādājošo, savukārt 30% respondentu kā ienākumu avotu vecumdienās minēja darba devēja veidotos pensiju uzkrājumus.

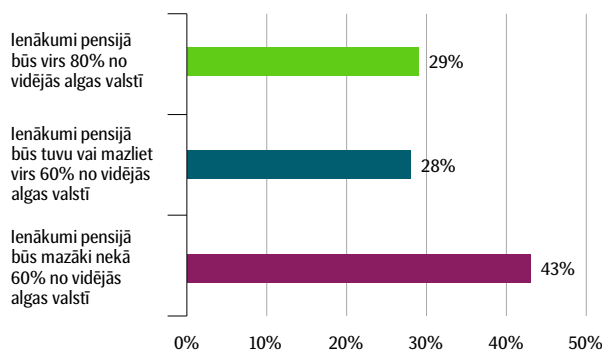
Liela daļa strādājošo var būt pakļauti nabadzības riskam nākotnē

Ņemot vērā, ka iedzīvotāji dara ļoti maz valsts pensijai alternatīvu ienākumu avotu nodrošināšanā, vairākumam ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vecumdienās būs jāiztiek ar tiem līdzekļiem, ko nodrošinās valsts. Turklāt būtiskam skaitam strādājošo šobrīd ir ļoti mazi ienākumi (Latvijā ir liels skaits strādājošo, kuri saņem minimālo algu vai pat mazāk), kas faktiski nozīmē arī mazu pensiju nākotnē. Daļa strādājošo gan saņem arī „aplakšņu algas”, tāpēc viņu patiesie ienākumi ir lielāki nekā oficiālie. Tomēr arī šie strādājošie ir kūrī uzkrājumu veidotāji.

Ņemot vērā strādājošo pašreizējo ienākumu apmēru un viņu pensijas uzkrājumus, kā arī citas alternatīvas ienākumu palielināšanai vecumdienās, var aplēst strādājošo ienākumus pensijas gados un novērtēt, kāds būs viņu dzīves līmenis vecumdienās. Pieņemot, ka ienākumu apmērs, kas mazāks par 60% no vidējās algas valstī, ir uzskatāms par relatīvās nabadzības sliekšni, iespējams novērtēt, cik lielai daļai iedzīvotāju būs nepietiekami ienākumi vecumdienās. Aprēķini liecina, ka 43% Latvijas strādājošo vecumā no 30 līdz 55 gadiem nākotnē var būt pakļauti nabadzības riskam, jo viņu ienākumi būs mazāki

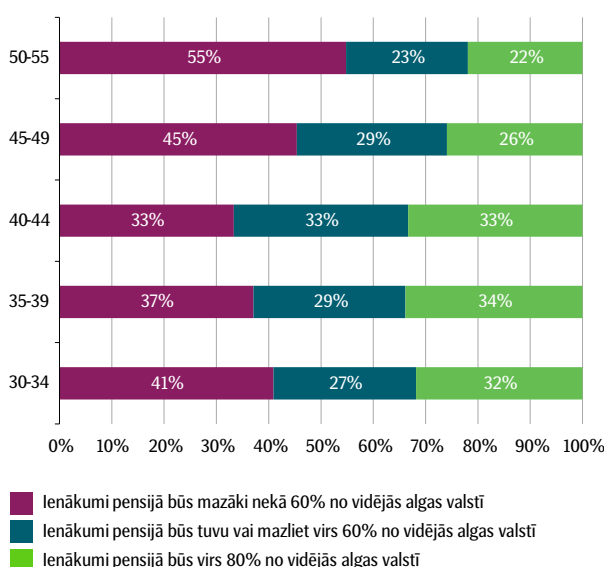
nekā relatīvās nabadzības sliekšnis. 28% strādājošo atrodas vidēja riska zonā, jo viņu ienākumi vecumdienās varētu būt nedaudz virs 60% no vidējās algas. Savukārt 29% strādājošo ienākumi pensijas gados varētu pārsniegt 80% no vidējās darba samaksas – viņi šobrīd atrodas vistālāk no relatīvās nabadzības sliekšņa.

Strādājošo sadalījums pēc nākotnes ienākumiem vecumdienās (%)

Nabadzības riskam vairāk pakļauti iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem, jo mazas algas automātiski nozīmē mazas pensijas, turklāt arī iespējas veidot uzkrājumus nelielo ienākumu saņēmējiem ir krietni mazākās nekā cilvēkiem ar lielākiem ienākumiem. Aplūkojot nodarbināto ekonomiski aktīvo iedzīvotāju sadalījumu pēc vecuma, redzams, ka nabadzības risks palielinās līdz ar vecumu. 50-55 gadus vecie iedzīvotāji ir vairāk pakļauti nabadzības riskam nākotnē nekā gados jaunāki strādājošie. Vairāk nekā puse jeb 55% 50-55 gadus veco iedzīvotāju nākotnē var saskarties ar nabadzību. Lielāks relatīvas nabadzības risks vecāka gada gājuma cilvēkiem saistīts ar to, ka šajā vecuma grupā ir lielāks nelielu ienākumu saņēmēju īpatsvars, turklāt vairumam no viņiem nav nekādu pensijas uzkrājumu.

Strādājošo sadalījums pēc vecuma un nākotnes ienākumiem vecumdienās (%)

Der atcerēties to, ka pat tiem strādājošajiem, kuriem ir pietiekami lieli ienākumi un kuri vecumdienās nebūs pakļauti nabadzības riskam, pensijas vecumā gaidāms būtisks ienākumu kritums. Viņu pensija būs tikai līdz 50% no pirmspensijas ienākumiem, ja vien viņi nebūs iepriekš domājuši par savām vecumdienām, veidojot pensijas uzkrājumus vai nodrošinoties ar citiem alternatīviem ienākumu avotiem.

Pensometra vērtības aprēķināšanas metodoloģija

Metodoloģija izstrādāta sadarbībā ar SSE Riga. Pensometra aprēķinos tiek izmantotas 30-55 gadus veco nodarbināto iedzīvotāju atbildes uz 13 kontroljautājumiem par pensiju. 13 jautājumi sadalīti četros blokos (zināšanu, uzticības, rīcības un pārliecības) un aptver tādas tēmas kā:

- Zināšanas par pensiju sistēmas 1.un 2.līmeni;
- Pensiju 2. līmeņa ieguldījumu stratēģija;
- Izpratne par pensijas veidošanos un nākotnes pensijas lielumu;
- Uzticība pensiju sistēmai un tās ilgtspējai;
- Valsts pensiju sistēmas vērtējums;
- Ticība valsts spējai nodrošināt pensiju vecumdienās;
- Vērtējums personīgajām spējām nodrošināt savas vecumdienas;
- Pensijas uzkrājumu veidošana;
- Darba devēju veidotie pensijas uzkrājumi saviem darbiniekiem;
- Alternatīvie varianti ienākumiem pensijas vecumā;
- Skatījums uz savām finansiālajām iespējām vecumdienās;
- Vērtējums savam dzīves līmenim, sasniedzot pensijas vecumu, salīdzinājumā ar esošajiem pensionāriem;
- Pārliecība par pietiekamiem ienākumiem vecumdienās.

Katram jautājumu blokam (zināšanu, uzticības, rīcības un pārliecības) tiek izveidots savs apakšindekss. Pensometra zināšanu, rīcības un pārliecības apakšindekss katrs tiek veidots no 3 jautājumiem, savukārt uzticības apakšindeksa veidošanā izmantoti 4 jautājumi.

Zināšanu un rīcības apakšindekss tiek veidots no jautājumiem ar pozitīvu un negatīvu atbilžu variantiem, aprēķinot katram jautājumam pozitīvo atbilžu īpatsvaru no kopējā atbilžu skaita skalā no 0 līdz 10, kur 10 - maksimālais punktu skaits. Apakšindeksa vērtības aprēķinā tiek izmantoti vienādi svāri katram no jautājumiem, aprēķinot vidējo vērtību.

Uzticības un pārliecības apakšindekss tiek veidots no jautājumiem, kuriem ir 5 atbilžu varianti (1 nozīmē „nepavisam nepiekrītu” un 5 nozīmē „pilnībā piekrītu”). Tiek pieņemts, ka 1 jeb „nepavisam nepiekrītu” atbilst 0, savukārt 5 jeb „pilnībā piekrītu” atbilst 10. Katram no apakšindeksu veidojošajiem jautājumiem tiek aprēķināta vērtība skalā no 0 līdz 10, savukārt no šīm vērtībām pēc tam tiek aprēķināta vidējā vērtība, pielietojot vienādus svarus.

Pensometra vērtība tiek aprēķināta kā visu četru apakšindeksu vidējā vērtība, izmantojot vienādus svarus katrai apakšindeksa vērtībai. 0 ir minimālā vērtība, savukārt 10 – maksimāli iespējamā vērtība.

Aptauju tehniskā informācija

Aptauja Baltijas valstīs veikta sadarbībā ar pētījumu kompāniju TNS. Aptauja tika veikta, pielietojot datorizētās telefonintervijas.

Kopumā Baltijā tika aptaujāti 1800 strādājošie iedzīvotāji jeb 600 respondenti katrā valstī vecumā no 30 līdz 55 gadiem.

Aptaujas veikšanas laiks: 2014.gada novembris